

עוד נשאו ונתנו אחרונים מכאן אודות דברי הט"ז שמותר להוריד מקדושה חמורה לקדושה קלה דבר שאינו ראוי לשמש בקדושה החמורה – ע' בכור שור תענית כו: שו"ת מענה אליהו פטז; אגרות משה יו"ד ח"ד מב. וע"ע במובא במנחות לב.

דף יג

'הלכה כרבי יוסי'. יש אומרים שהוצרכו לפסוק כאן כמותו הגם שכלל הוא בכל מקום שהלכה כרבי יוסי כנגד רבי מאיר, כי כללי ההלכה לא נאמרו אלא בדברים הנוגעים למעשה, לא בדברים שלעתיד לבוא. ואולם כלל זה אינו מוסכם; מכמה ראשונים נראה שנקטו כללי ההלכה שבגמרא גם בהלכות שאינן נוהגות עתה (ע"ע תוס' שבת ע: ד"ה נודע; תשב"ץ ח"ג לו; שו"ת מהרי"ק סוף שרש קסה; שו"ת חות יאיר צד; מגן אברהם ריח סק"ג. וע"ע במובא ביוסף דעת קדושין לו.).

יש אומרים לפי שסתם משנה (במגילה ט: ובהוריות יא:) כרבי מאיר – לכך הוצרכו לפסוק כאן כרבי יוסי (ע"ע: מצפה איתן ושיח יצחק ושפת אמת; טורי אבן מגילה ט: חזון איש הוריות טו, כ.).

'טומאה שכיחא מיתה לא שכיחא... אי איכא למיחש אפילו למיתה דתרין חיישינן'. ונראה שאם אשתו של כהן גדול חולה, מודים חכמים שמתקינין לו אשה אחרת (חדושים ובאורים לעיל ב.).

'זרבנן, אי איכא למיחש אפילו למיתה דתרין חיישינן'. ורבנן, נימרו אינהו לנפשייהו? – אמרי לך רבנן: כהן גדול זריז הוא. – אי זריז הוא למה מתקינין כהן אחר? – כיון דעבדינן ליה צרה כל שכן דמזדרו טפין'. יש לשאול מדוע הוצרכו לטעם זה והלא כבר אמרו שמפני שהטומאה מצויה יותר מהמיתה לכך חששו חכמים, ואם כן הלא יש לומר שטומאת שניהם אינה מצויה ועל כן אין לחוש.

אך נראה שטענת חכמים לרבי יהודה היא, אף לטעמך שאתה חושש למיתה אחת [שלא כשיטתנו שאין חוששים כלל למיתה], מכל מקום אין לנו לחלק בדבר לדינא בין מיתה אחת לשתי מיתות, שאם באת לצאת ידי חשש מיתה הרי לעולם לא תצא מידי חשש זה הלכך אין לך לחוש כלל, שאין זו המדה ליתן הדברים לשיעורים. וזהו שהקשו, יאמרו חכמים לעצמם טענה זו גופא, מדוע לחוש לטומאת אחד ולא לטומאת שנים. ותוצו, הואיל ובהתקנת הכהן נעשה זריז ביותר, לכך יש טעם וסיבה בהתקנת כהן אחד, ואין זו חלוקה סתמית בין חשש קרוב לרחוק, וכיון שכן אין שייכות כאן סברת 'אין לדבר סוף'.

וכיוצא בזה מצינו במה שאמר רבי יהודה (בפסחים סה.) כוס היה ממלא מדם התערובות של הפסחים שאם ישפך דמו של אחד מהן נמצא זה מכשירו, ואמרו לו חכמים (כפרש"י שם, ומיושבת בכך קושית התוס') הלא גם לשיטתך לא יצאת מידי החשש שמא לא נתקבל הדם בכלי ולא הועלת באיסוף הדם לצאת מן הספק.

ומצינו ענין הדומה מעט בדברי רבי יהודה (בערכין יט:): לשער משקל יד אדם על פי בשר חמור לפי אומד בשר גידין ועצמות. ואמר לו רבי יוסי כיון שאין זה מדויק אלא באומד אם כן נאמוד ביד אדם. וא"ל רבי יהודה 'כמה דאפשר עבדינן' – אף כאן סובר רבי יהודה לתקן כמה שאפשר אעפ"י שלא נצא מידי החשש היותר רחוק (ע"ע במובא ביוסף דעת פסחים שם). וכיוצא בזה יש לפרש מחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי (בכלים יז, ו) אודות אופן השערת ביצה בינונית.

'... דכניס לה – אם כן הוה ליה שני בתים...'. בירושלמי משמע שלא היה נושא אשה על אשתו אלא מתקינים לו אשה אחרת שאם תמות אשתו ביום הכפורים, יקדשנה ויכניסנה אז. ואף על פי שאין מקדשים ונושאים נשים בשבת – אין שבות במקדש.

ותלמוד שלנו שאינו סובר כן, אפשר משום שיש לחוש שמא תמות באמצע העבודה בענין שלא יוכל

לצאת ולכונסה (ריטב"א). או מפני שאי אפשר לו כלל לצאת מן הלשכה ולכונסה שהרי טעון פרישה כל שבעה, לכך צריך לכונסה מקודם לכן (תוס' ר"י הלבן. ואי אפשר לו לכונסה בעודו שם, שאין זו הכנסה לביתו). וגם אפשר שאף על פי שאין שבות במקדש, כאשר אפשר לעשות בענין אחר – עדיף (כמוש"כ הכסף-משנה. וע' גם בעירובין קג מחלוקת אמוראים כאפשר לעשותה מבעוד יום).

יש להעיר שמדברי כמה ראשונים (לעיל ו. ע"ש בתוס' ובתו"י) משמע שמותר לו לצאת לצורך מן הלשכה. וכן יש לשמוע מהמסופר על ישמעאל בן קמחית כהן גדול שיצא ביוהכ"פ או בערב ודיבר עם נכרי בשוק (להלן מז. ע"ש ברש"י ובמהרש"א). וע' גם בשפת-אמת ריש מסכתין. ואפשר שלא רצו חכמים לתקן באופן זה שיוצרך לצאת, שאין לו לצאת בחנם.

ומהאחרונים הקשו מהירושלמי על שיטת הרמב"ם שחופת נדה אינה קונה מפני שאינה ראויה לביאה, ואם כן כיצד כונסה ביום הכפורים הלא אינו ראוי לביאה [ולדעת הרמב"ם כל חמשת עינויים אסורים מהתורה]. ויש אומרים שהירושלמי חולק על תלמוד דידן וסובר שבקדושין לבד כבר נחשבת 'ביתו' הלכך די בקדושין ללא חופה (עפ"י שו"ת דברי ריבות שה; מים חיים עבודת יום הכפורים א). ויש מי שכתב שאכן תלמודנו (בכתובות פ"ה) מסתפק בדבר, בחופה שאינה ראויה לביאה, ולכן אמרו בסוגיא שהוא כונסה קודם יום הכיפורים, דלא כהירושלמי (עפ"י שו"ת רעק"א ח"א קנט). ואפשר שזו כוונת ר"י הלבן שא"א לו לכונסה שהרי טעון פרישה וא"ר לביאה.

וע"ע שער המלך קונטרס חופת חתנים דף כט ע"ד; בית יעקב כתובות ב; שו"ת תורת חסד ח"א יד; תוס' הרי"ד ושפת אמת; אגרות משה או"ח ח"ג מד.

– ואם תאמר כל הטורח הזה למה, מדוע לא יקדש אשה אחרת קודם יום הכיפורים, באופן שהקדושין לא יחולו מיד אלא אם וכאשר תמות אשתו, ונמצא שהוא עם 'בית' אחד בכל עת.

ויש לומר לפי שאי אפשר לנישואין שיחולו ביום הכיפורים מפני שהיא חופה שאינה ראויה לביאה. וגם אם ננקוט שחופה כשרה היא, יש לומר שאסור לעשות כן משום 'שבות' כקונה קנין בשבת, הגם שפעולתו נעשית ביום חול ואינו עושה מעשה בשבת, אך כיון שחלות הקנין מתבצעת בשבת, אסור (עפ"י שו"ת רעק"א קנט. וע"ע בחדושי הנצי"ב. ובחזון איש (קכו, יא) כתב לישב בדרך אחרת. וע"ע חזו"א קנו (לס' שנט) לענין חלות קנין שיחול בשבת).

ויש מי שכתב שאין שייך לעשות 'חופה' שתחול רק לאחר זמן, הלכך גם אם יקדשנה מקודם לכשתמות אשתו, הלא צריך שיכניסנה לחופה וזה אי אפשר לו לעשות אלא בו ביום והרי אסור משום 'שבות' (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ג מד).

והסיק שם לענין נידון רעק"א, לעשות קנין קודם השבת שיחול בשבת – שאין ראייה לא לאיסור ולא להתר, ויש להחמיר בספק עד שיבורר הדבר, בפרט משום שהורה זקן – הגרעק"א – לאיסור. וע"ע במובא ביוסף דנת עירובין לו.

– מכאן ומעוד מקומות מוכח שכהן המגרש על תנאי והתנאי לא נתקיים – מותרת לו ואין כאן ר"יה הגט' האוסרה לכהונה, כי אם אסורה לו נמצא שהוא בלא אשה והרי כתוב וכפר בעדו ובעד ביתו (עפ"י שו"ת הרא"ש מה, כג).

משמע ברא"ש שאשה האסורה לו – אינה בכלל 'ביתו'. ונראה הטעם מפני שאסור לו לשהות עמה והריהו פורש ממנה, הלכך אין זו בכלל 'ביתו' וכמו ארוסה.

זכפר בעדו ובעד ביתו – ולא בעד שני בתים'. בטעם הדין אפשר לומר כדי שלא יימשך לבו אחריהן ויבוא לידי טומאה (ע' ראב"ד איטורי ביאה יז, ג).

ועוד יש לומר בטעמא דקרא; הכהן הגדול הוא המבטא את משא-הנפש והשלמות המוסרית של האומה,

הוא העובר לפני העם כמופת, לכך עליו לייצג את דמות חיי האיש הישראלי בשלמות התפקיד המוסרי – ועל כן חובה עליו להיות נשוי, כי עול הנישואין הוא הבסיס לכל התפתחות מוסרית. ומאותו הטעם חייב להיות נשוי לאשה אחת בלבד (עפ"י רש"ר הירש פר' אחרי טו,ו).

ע' שפת אמת שהעיר מנין לדרוש שאינו מכפר כשיש לו שני בתים, שמא הכוונה שאינו מתודה אלא על בית אחד ולא על שנים – אך נראה שמסתבר היה לדרוש כן מפני הסברה וכו"ל. ומצינו שהסברה משפיעה על הדרשה – ע' לדוגמא בתוס' פסחים סב: ד"ה שאני. וכן כתב המשנה-למלך (עבדים ג,יא) בענייננו. ומ"מ הקשו מ'בית' הנאמר ביבום, כי מאחר ונדרשה הדרשה יש לדרשה בכל מקום, גם כשאין הסברה שייכת.

(ע"ב) 'אי חזי לה דקא בעיא למימת קדים איהו ועייל לבית הכנסת ומשוי לגיטא' – אבל לאחר שמתה, לא יועיל שייכנס לבית הכנסת כדי לעשותו גט למפרע, מפני שמתה קודם קיום התנאי (עפ"י תוס' ישנים ותוס' הרא"ש). ויש מי שנסתפק בדבר (תוס' ר"י הלבן). ויש חולקים על הנחה זו (הריטב"א). וכתב שבאמת יכול להיכנס לאחר מיתה ולקיים תנאו, אבל כדי שלא יהא התנאי תלוי ועומד ומאז מתוך אנינותו לא יוכל להיכנס לאחר מותה, יש להדר לקיים התנאי קודם שתמות.

וכן בספר אור שמח (גרושין ח, כא) כתב להוכיח שמועיל קיום התנאי לאחר מיתה ונקט שם דלא כהתו"י, ופירש באופן אחר מדוע נקטו שייכנס לביהכ"נ קודם מיתתה.

ובספר 'חדושים ובאורים' צידד לומר שגם לדברי התוס' ישנים, תנאי כזה שאין בידם לקיימו, כגון אם ירדו גשמים, מועיל גם כשמתה קודם קיום התנאי.

עוד בענין זה – ע' דברי אמת קונטרס בענין גיטין מ; שער המלך גרושין ה,א; שו"ת רעק"א קכו; בית זבול ח"ב לו,ו; מנחת שלמה סה,א.

[יש להעיר על מה שדנו התוס' והתו"י מדוע לא אמרו 'על מנת שלא אכנס לבית הכנסת'. והרי לפי דברי התו"י הנ"ל שאם התנאי לא נתקיים רק לאחר מותה – אינו גט, אם כן הלא תנאי 'שלא אבוא' מתקיים רק לאחר מותה [ולא רצו בגמרא להאריך ולומר שהתנה ע"מ שלא אכנס עד רגע לפני מותך], ואם כן לכאורה אין מובנת קושיהם.

ואין לחלק בין תנאי ב'קום ועשה' ובין תנאי ב'שב ואל תעשה', שזה האחרון יכול להתקיים גם לאחר מיתה – שהרי התו"י הקשו מתנאי ד'אם לא באתי' וחילקו בין מת הבעל למתה האשה, והרי שם התנאי הוא ב'שב ואל תעשה'. וצ"ע].

משא ומתן נוסף בסוגיא, בנוגע להלכות תנאים – ע' דברי אמת קונטרס גיטין דף מא; עונג יום טוב קמה ד"ה אמנם; שאגת אריה צג; שערי ישר ב,י.

'אמר ליה אביי: השתא לרבי יהודה אפוקי מפקינן ליה, דתניא היה עומד ומקריב על גבי המזבח ושמע שמת לו מת, מניח עבודתו ויוצא. דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: יגמור – ואת אמרת מייתינן ליה מתוך ביתו?!'. רש"י מפרש שמחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי אמורה בכהן הדיוט. ותמהו התוס' מדוע יגמור עבודתו והלא אונן שעבד עבודה – חילל. וכן אין מובנת כל כך קושיה הגמרא לפרש"י, לתלות נידון הפסקת עבודה בכהן הדיוט בגזרה דרבנן בעבודת כהן גדול אונן.
עוד הקשה בספר גבורת ארי, מאי שנא מבעל-מום שמבואר במסכת זבחים (טו) שגם כשנעשה בעל-מום באמצע עבודתו – פסל.

ונראה לבאר שיטת רש"י על פי דברי הרמב"ם (ביאת מקדש ב,ה-ו) שכל כהן שייצא בשעת עבודה חייב מיתה שנאמר ומפתח אהל מועד לא תצאו פן תמתו. ואפילו כהן הדיוט ששמע שמת לו מת והוא חייב להפסיק עבודתו – לא יצא מן המקדש. וסובר רש"י, מאחר ואסור לו לצאת ולהיטמא למתו וגם אסור לפרוע ולפרום כשהוא במקדש, הרי שלא חלה עליו אנינות כלל – נמצא שדינו של כהן שעובד הוא

כדין הרגל שלא חלה אז אנינות, וכיון שכן הרי מותר לו להמשיך לעבוד מאחר ואינו 'אונן', ואין זה דומה לנעשה בעל-מום באמצע העבודה שסוף סוף הריהו 'בעל מום' עתה.

ובזה מובנת ההשוואה בין הנידונים בגמרא; כהן הדיוט באמצע העבודה, מאחר שאינו מיטמא למתו הרי זה כרגל אצלו, וא"כ דינו כדין כהן גדול אונן ומדין תורה מותר לו להמשיך לעבוד, אלא שרבי יהודה אוסר מגזרה דרבנן, ואם כן כיצד אתה אומר שלדברי רבי יהודה מביאים את הכהן הגדול מביתו לעבוד, והרי רבי יהודה גוזר אפילו כשהיה עובד במקדש [שאו דינו ככהן גדול] שלא ימשיך לעבוד. (עפ"י אבי עזרי ביאת מקדש שם. וכעין זה בחדושי הנצי"ב. וע"ע בית ישי קיט, ג).

יש להעיר שמלשון רש"י אין נראה שפרש כן בהשוואת הגמרא, אלא כמו שכתבו התוס' בדעתו שרבי יהודה הולך לחומרא בהקרבת אנינות. ואם כפי הפירוש הנזכר, היה לו לרש"י לומר בפשיטות כשם שגזור ככהן הדיוט שמה יאכל, כמו כן יש לגזור ככהן גדול שהרי חשש אכילה שייך בשניהם במדה שוה.

ונראה שזה שדחקו לרש"י לפרש כפי שפרש, כי רבי יהודה אמר 'מניח עבודתו ויזא'. וכבר תמה באבי-עזרי שם מדוע יצא, והלא לשיטת הרמב"ם אסור ביציאה מהתורה. ודחק לומר שמה גם זה נכלל בגזרה, שלא יימצא במקדש שמה יבוא לאכול. וזה תימה, שמפני חשש אכילת קדשים באנינות, אתה מעבירו בידים באיסור מיתה של יציאה בשעת העבודה – הלכך על כרחך לומר שלרבי יהודה אין איסור יציאה לכהן שמת לו מת, מפני שלשיטתו אכן חלה עליו אנינות, ולכן סובר שאסור לו לעבוד מדין תורה. ומה שכתב הרמב"ם שלא יצא, היינו רק לרבי יוסי שסובר שאסור ביציאה [ולכך לא חלה אנינות, ולכן גומר עבודתו אפילו כהן הדיוט – לפרש"י, וכמו שהסביר באבי-עזרי].

נמצא תורף מחלוקתם הוא, לרבי יהודה אנינות חמורה שהיא חלה על כהן בשעת עבודתו, ולרבי יוסי אינה חמורה לחול עליו. וזהו שהקשו בגמרא שלא מסתבר לומר בדברי רבי יהודה שיביאו כהן גדול מביתו לעבוד כשהוא אונן שהרי הוא זה המחמיר באנינות וסובר שאנינות חלה על כהן כשהוא עסוק עבודתו. באור נוסף לפרש"י – בחדושי הריטב"א.

*

'כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל' – כי רק בשעת עבודה נדרש ממנו לבטל את רגשות הכאב הפרטי – מפני דעת ה' שבלב האומה; והן זו כל עצמה של משמעות העבודה. לא כן בשעת אכילה. כי האכילה נועדה להעלות את ההנאה הסובייקטיבית לדרגת עבודה סמלית. אך האונן על כורחו שרוי בצער, ומבחינה סובייקטיבית לבו כואב; ואי אפשר לו להגיע לכלל אותה שמחה שאכילת קדשים באה לתת לה ביטוי' (פירוש רש"ר הירש שמיני י, ג).

דף יד

זמי גזר רבי יהודה שמה יאכל והתנן רבי יהודה אומר אף אשה אחרת מתקינין לו שמה תמות אשתו, ואי מייתא אשתו עביד עבודה ולא גזר רבי יהודה שמה יאכל?'. היה אפשר לתרץ, שונה כהן גדול ביום הכפורים שאין העבודה כשרה אלא בו ובוה לא גזר רבי יהודה למסור עבודתו ביד אחר שלא פירש שבעה ימים. אלא שהגמרא מתרצת תירוץ טוב יותר (ראשונים).

א. לדברי חכמים החולקים על רבי דוסא, יש בהם דין מעילה, משא"כ לר' דוסא (עפ"י גמרא להלן ס. ובפרש"י, ובכ"מ). והרמב"ם (כלי המקדש ח,ה) פסק כחכמים ואעפ"כ לא הזכיר 'מעילה' אלא איסור הנאה (ע' אבי עזרי מעילה ב,יד. אך מפשט לשון רש"י כאן ור"ח בפסחים כו משמע מעילה ממש).
 ב. יש אומרים שמצנפת הכהן בכל אופן אינה ראויה לשימוש כהן הדיוט, מפני שהיא שונה בצורתה ממגבעת כהני הדיוט (עפ"י תוס' ישנים עא:), וכמו האבנט שאינו ראוי למאן דאמר אבנטו של כהן הדיוט – של כלאים. ואילו בתוס' בסוגיתנו משמע שאין זה נחשב שינוי לפסול. ויש מי שכתב שהמגבעת פסולה לכהן גדול אבל מצנפת כשרה לכהן הדיוט (עפ"י פירוש ר"ח פלטיאל תצוה כט,ו. וכנראה טעמו כיון שנצרך מקום פנוי לציץ ולתפלין, הרי שכך צורת הבגד מן הדין, להיות מצונף ולא רחב, משא"כ בכהן הדיוט אין מניעה במצנפת). וע"ע להלן עא.

דפים יב – יג

כא. אירע פסול בכהן גדול ומינו אחר תחתיו ואחר כך עבר הפסול ממנו – מה דינם של הראשון ושל השני?

אירע בו פסול ומינו אחר תחתיו – ראשון חוזר לעבודתו כאשר עבר פסולו, והשני – כל מצוות כהן גדול עליו; אסור באלמנה, משמש בשמונה בגדים וכו'. דברי רבי מאיר (וכן משמע מסתם-משנה בהוריות יא. וסובר שאין לחוש משום איבה בשוה לו. ע' להלן עג.). רבי יוסי אומר: שני אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט. לכה"ג – משום איבה. לכה"ד – משום שאין מורידים בקודש. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, וכן אמר רב יהודה אמר רב: הלכה כרבי יוסי.
 ומודה רבי יוסי שאם עבר השני ועבד – עבודתו כשרה. וכן מודה שאם מת הראשון – חוזר השני לעבודתו ככהן גדול.

א. רש"י כתב (וכן משמע ברמב"ם (עיוהכ"פ א,ג ובכס"מ). וכן כתב הריטב"א) שגם לרבי יוסי מדין תורה השני דינו ככהן גדול אלא שחכמים אסרו עליו לשמש משום איבה, ולכן אם עבד בארבעה בגדים – הרי זה מחוסר בגדים ועבודתו פסולה. ואילו לפי התוס' אפשר שאין דינו ככהן גדול [מפני שמסתלק מכהונה גדולה על פי המלך ואחיו הכהנים], ואם עבד בארבעה בגדים – לא פסל (ע' בשפת אמת; אור שמח איסורי מזבח ו,ד).
 יש מי שצדד לומר שאם התנו מראש שמינויו אינו אלא לזמן – קדושתו פקעה בתום הזמן. ואין הדבר מוסכם (ע' חקרי לב או"ח יח).

ב. התוס' כתבו שיש ללמוד מנידון זה לשאר מינויים של פרנסי ציבור. הלכך כשעבר האונס של הראשון – חוזר לשררתו וגם נוהגים כבוד בשני. [ומכל מקום לרבי יוסי אין מכבדים אותו כראשון. ע' מגן אברהם קנג סקמ"ט ובמחצית השקל ולבושי שרד; תשובת הגרי"ח זוננפלד טז].
 וכן לענין אדם שהיה מוחזק במצוה מסוימת ונכנס אחר במקומו בגלל אונס כלשהו – כשעבר האונס חוזר למצוותו הראשונה (עפ"י תשובת מהר"ם מרוטנבורג, מרדכי פ"ג דב"ב, בית יוסף או"ח קנג ורמ"א חו"מ קמט, לא ובד"מ שם קנו. וכן הדין לענין שאם מת הראשון – נותנים לשני, אך י"ל דוקא אם החזיק במצוה בפועל. ע' תשובת הגרי"ח זוננפלד טז).
 יש מהאחרונים שכתבו שאם ברור שנתיאש מלחזור לשררתו / למצוותו – איבד חזקתו (עפ"י מים עמוקים ח"ב ע ועוד).

ג. מבואר במשנה בהוריות (יא:): שגם לפי הדעה שהכהן השני (שעבר) כל מצוות כהונה גדולה

עליו, אעפ"כ פר יום הכפורים קרב משל הראשון. וכן מנחת עשירית האיפה שבכל יום. ואפילו כאשר הכהן המחליף עומד ומשמש ביוהכ"פ תחת הראשון שנפסל, כתבו ראשונים (ריב"א בתו"י, ר"י הלבן, תוס' מגילה ט: עפ"י הירושלמי, הפר והאיל קרבים משל הראשון שנפסל ולא משל זה המשמש. וברמב"ם (תמידין ג, כ) משמע לענין עשירית האיפה שבכל יום, שהשני מביאה משלו ומקריב כל עוד הראשון פסול.

ד. י"א שאף על פי שאמרו שאם מת הראשון חוזר השני לשרת בשמונה בגדים, אם יש אחר הראוי ממנו – ממנים את האחר להיות כהן גדול (תוס' הרא"ש. וע' גם בשיטמ"ק נזיר מז. בשם הרא"ש. וע"ע שער המלך עבודת יוה"כ א, ג).

בשול"ת מענה אליהו (להאדר"ת. נז) נקט בפשטות [עפ"י ד השואל] שהשני חוזר לעבודתו אפילו הניח הראשון בן.

דף יג

כב. האם וכיצד מתקינים לכהן הגדול קודם יום-הכפורים כהן אחר ואשה אחרת?

קודם יוהכ"פ מתקינים לכהן הגדול כהן אחר (הוא הסגן, כדלהלן לט.). שמא יארע בו פסול [ועל ידי העמדת 'צרה' לכהן הריהו מזדרזו ונשמר ביותר מכל טומאה].

ענין התקנה זו – שמייחדים כהן אחר ומוזהרים אותו שלא יטמא, ומתקינים לו בגדי כהן-גדול כפי מידתו (עפ"י ראשונים בראש המסכת).

ואמרו בגמרא (ג:) שהכהן השני אינו טעון הפרשה שבעה ימים ככהן הגדול, שההפרשה אינה מעכבת. ויש מהראשונים שתלה נידון זה במחלוקת אמוראים, ופסק שמפרישים את הכהן המחליף (עפ"י רבנו יהונתן).

רבי יהודה אומר: אף אשה אחרת מתקינים לו, שמא תמות אשתו ונאמר וכפר בעדו ובעד ביתו – 'ביתו' זו אשתו. וחכמים חולקים [שאין חוששים למיתה מפני שאינה מצויה, ואם באת לחוש – אין לדבר סוף. ורבי יהודה חושש למיתה אחת ולא לשתים].

וכיצד מתקינים לו אשה אחרת באופן שאם תמות אחת מהן תהא האחרת אשתו, ואם לא תמות – לא יהיו לו שתי נשים (ובעוד ביתו – ולא בעד שני בתים); קודם יוהכ"פ [ואפשר קודם ימי הפרישה. ע' תור"י הלבן; שפת אמת] הוא נושא אשה נוספת על אשתו, ונותן לאחת מהן גט שיחול רק אם לא תמות חברתה ביום כיפורים, ולאחרת הוא נותן גט נוסף בתנאי מסוים שביד הכהן לקיימו (כגון 'על מנת שאכנס לבית הכנסת'), כך שאם תמות אחת מהן – הרי חברתה קיימת אצלו. ואם לא תמות אף אחת – הגט האחד חל שהרי תנאו קויים מאחר ולא מתה חברתה. ואם רואה שזו שהתנה עליה עומדת למות באמצע היום (והלא עד שתמות יש כאן 'שני בתים' בשעת העבודה) – ימלא את התנאי שלה ובכך תהא היא מגורשת מתחילה, ותשאר האחרת 'ביתו'.

א. הלכה כחכמים (כ"מ ברמב"ם; לקוטי הלכות). ונראה שאם אשת הכהן חולה, מודים חכמים לרבי יהודה שמתקינים לו אשה אחרת (חדושים ובאורים).

ב. משמע בסוגיא שכהן גדול שנשא שתי נשים, אינו יכול לעבוד ביום הכפורים עד שיגרש אחת מהן. ויש מקום לחדש שזה רק כאשר נשאן לאחר שנעשה כהן גדול [ולדעת הרמב"ם (איסורי ביאה יז, ג) אסור הדבר. וע"ש בהשגות הראב"ד, מהר"ץ חיות כאן], אבל אם נשא מקודם לכן, כיון

שנשא בהתר אין צריך לגרש. ואולם מדברי המגיד-משנה לא משמע כן. וצריך עיון (זכה תודה).

ויש מקום להסתפק בכהן שיש לו אשה נוספת שהיא מקודשת לו ואינה נשואה, שמא אסור לעבוד ביהכ"פ משום 'שני בתים', אם כי לכאורה נראה שאין המקודשת בכלל 'בית' לפסול כמו לענין הכשר (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ג מד).

ג. בירושלמי משמע שאינו נושא אשה שניה לפני יום הכפורים, אלא אם מתה אשתו מקדש וכונס אשה אחרת ביום הכפורים – לפי שהתירו שבות במקדש.

דפים יג – יד

כג. האם כהן גדול מקריב או אוכל קדשים כשהוא אונן? ומה דינו של כהן שהיה עומד ומקריב על גבי המזבח ושמע שמת לו מת?

כהן גדול מקריב אונן ואינו (חולק ואינו) אוכל. רבי יהודה אוסר להקריב כל אותו היום, שמא יאכל. א. בלילה, מודה רבי יהודה שמוותר לו לעבוד (- הקטרת חלבים וכד'), שהרי אנינות לילה דרבנן הלכך לא גזרו שמא יאכל, שהרי זו גזרה לגזרה. וכתבו התוס' שזה אמור רק בלילה שלאחר יום קבורה, אבל ביום המיתה סובר רבי יהודה (בובחים צט) אנינות לילה דאורייתא, הלכך לשיטתו לא יעבוד בלילה שלאחר יום המיתה.

ב. להלכה נראה שכהן גדול מותר לכתחילה לעבוד באנינות, ודלא כרבי יהודה (כן הסיק המשל"מ). ואפילו כהן שהיה עומד ומקריב ושמע שמת לו מת – רבי יהודה אומר: מניח עבודתו ויוצא. ואילו רבי יוסי אומר: יגמור.

רש"י מפרש שמחלוקת זו אמורה בכהן הדיוט (וכ"פ הריטב"א והמאירי. וכתב המאירי שהלכה כרבי יוסי, וכ"פ סמ"ג). ואילו התוס' מפרשים בכהן גדול, ומשמע מדבריהם שכהן הדיוט לדברי הכל יניח עבודתו ויצא שהרי מחלל את העבודה באנינותו. והרמב"ם (ביאת מקדש ב,ו) פסק (כרבי יוסי וכפירוש התוס'. כסף משנה) שכהן גדול ימשיך בעבודתו [והתוס' כתבו שאפילו לא התחיל בעבודה אלא שהיא מזומנת בידו – יעשנה. וי"א אפילו אינו עוסק בעבודה כלל – מותר לו להתחיל. עפ"י משנה למלך. ונחלקו בדבר בירושלמי סנהדרין ב,א]. ואילו כהן הדיוט – יניח עבודתו ואם עבד – חילל [ואפילו אין שם מי שימשיך העבודה, לא יעבוד. מנחת חינוך קנא,ד].

והוסיף הרמב"ם שאסור לו לצאת מן המקדש בשעת העבודה שנאמר ולא תצאו... ולא תמותו – שלא יניחו עבודתם ויצאו מבוהלים ודחופים. והראב"ד חולק וסובר כיון שחייב להתאבל – יצא ויטמא למתו בעל כרחו.

כהן גדול ביום הכפורים שמת לו מת – עובד כרגיל גם לרבי יהודה, כי אין חשש אכילה מפני שהוא יום האסור באכילה לכל.

מבואר מדברי רש"י שכל כהן שלבו דווי – אסור באכילת קדשים לפי שצריך לאכול בשמחה. ופירש הריטב"א, דוקא בצער כגון זה המבואר בגמרא, שלבו דוה על מות שארו, אעפ"י שאינו בדין 'אונן'.

ותוס' ישנים ועוד ראשונים חולקים וסוברים שאין איסור בדבר.